

Науковий керівник – доц. Бойко М. М.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

*Справжня подорож у відкриття
полягає не тільки у пошуку чогось нового,
а й у відкритті очей на старі речі.
Марсель Пруст*

Нова освітня парадигма ґрунтується на реалізації особистісно орієнтованого підходу до процесу учіння та визнання школяра суб'єктом навчання. У цьому аспекті особливої актуальності набуває проблема залучення дітей до пізнавальної діяльності та формування у них позитивних мотивів навчання. Як відомо, мотивацію слід формувати різними засобами, серед них важливу роль відіграє наочність.

Багатолітній досвід і спеціальні психолого-педагогічні дослідження показали, що ефективність навчання залежить від ступеня концентрації всіх органів чуттів людини. Вчені довели, що система «вуха-мозок» може пропускати в секунду до 50 одиниць інформації. Пропускна властивість зорового аналізатора в 100 раз більша ніж слухового, отже 90% інформації про навколишній світ та явища, які в ньому відбуваються, дитина отримує за допомогою зору. При безпосередній дії наочного матеріалу на органи чуття у свідомості учня виникають образи, в їх створенні задіяні усі психічні процеси: відчуття, пам'ять, мислення, увага, уява. Учень не просто сприймає, а й активно діє. Чим більш вони різноманітніші, тим якісніше засвоюється навчальний матеріал. Ця закономірність вже давно знайшла своє вираження в дидактичному принципі наочності, в обґрунтування якого внесли істотний внесок Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський, а в наш час Л.В. Занков. Наочним можна вважати такий об'єкт, вивчення якого призводить до виникнення у свідомості людини його ізоморфних якостей. Багато явищ реального світу не відображаються у свідомості людини у вигляді образів сприйняття. Якщо засіб наочності адекватно відображає певну сторону об'єкта, то він буде своєрідним способом вираження думки. Таким чином, наочність забезпечує гармонійний розвиток дитини, тренує зорову пам'ять, вчить логічно мислити.

Актуальність теми полягає у необхідності використання наочності як одного з найважливіших та найбільш ефективних засобів при навчанні іноземної мови. Особливістю викладання якої в школі є те, що учні вивчають її у штучних умовах, тому необхідне широке використання таких засобів, які б допомогли якісно і ефективно засвоїти зміст навчального матеріалу.

Метою статті є розглянути специфіку та довести ефективність використання засобів наочності на уроках іноземної мови.

Питання про роль наочності у навчальному процесі розглядали такі педагоги: Я. А. Коменський, Г. Шарельман, І. Г. Песталоцці, К. Д. Ушинський та ін.

Я. А. Коменського вважають батьком принципу наочності в навчанні. Він першим проголосив його одним із найважливіших у дидактиці та сформував «золоте правило»: «Нехай буде золотим правилом для тих, хто навчає: все, що тільки можна, надавати для сприймання чуттями: видиме – зором, почуте – слухом, запахи – нюхом, доступне смакові – смаком, доступне дотикові – дотиком. Якщо предмети можна сприйняти одразу кількома чуттями, нехай вони відразу ж і відчуються кількома чуттями» [3; 33-34].

Наочність у педагогічній концепції Г. Шарельмана стає не тільки навчальним, а й виховним засобом, оскільки впливає на внутрішній стан душі. Дослідження вчених свідчать, що для **розпізнання** раніше невідомого предмету, людині необхідно: при словесному його описі – 2,8 с, при зображенні на контурному рисунку – 1,5 с, на чорно-білій фотокартці – 0,9 с, відеозасобами – 0,7с, під час демонстрування предмету в натуральному вигляді – 0,4 с [2; 11]. Тому зорова наочність є важливим компонентом навчання, зокрема іноземної мови, де запам'ятовування та здатність застосовувати новий мовний матеріал учнями є ключовими.

Отже, принцип наочності можна визначити як «сукупність норм, які впливають із закономірностей процесу навчання і стосуються пізнання дійсності на основі спостережень, мислення і практики на шляху від конкретного до абстрактного, і навпаки». Наочність сприяє утворенню чітких і точних образів сприймання і уявлення, полегшує учням перехід від сприйняття конкретних предметів до абстрактних понять шляхом виокремлення і словесного закріплення загальних істотних властивостей предметів. Психологи у своїх дослідженнях наголошують, що позитивний вплив наочного матеріалу визначається низкою умов. Серед них – правильне поєднання слова вчителя і наочності, врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, спеціальне навчання бачити наочний матеріал.

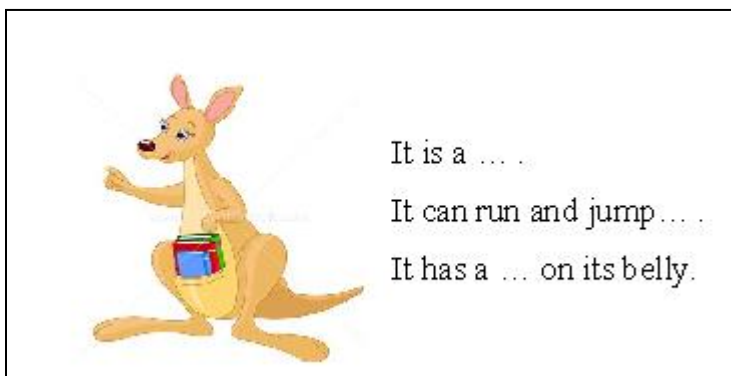
Важливим елементом у засвоєнні знань є взаємозв'язок наочності й слова. Демонстрація будь-яких наочних посібників завжди супроводжується словом. Слово ж допомагає спрямувати увагу учня на головне та істотне, відібрати з великої кількості необхідних явищ те, що найбільш потрібно для реалізації цілей навчання.

На кожному уроці іноземної мови учні повинні виконувати чотири види діяльності: говоріння, аудіювання, читання та письмо. На будь-якому етапі уроку наочність буде доречною. При навчанні дітей говорінню потрібно використовувати ілюстрації, схеми, які допоможуть школярам бути послідовними у своїх висловлюваннях. До теми «Знайомство» на уроці англійської мови можна використовувати схеми, які учні будуть застосовувати аналогічно, наприклад:

NAME: Dan
AGE: 8
ADDRESS: Green Blvd
FAMILY: a cousin
PETS: a dog, Rake
LIKES: going in the park
DISLIKES: rain
CAN: read and write
CAN'T: paint

Аудіювання та фонетичні вправи потрібно виконувати після перегляду учнями відео із записом носія мови. Жодна книга не навчить правильно вимовляти невідомий для дитини звук, якщо вона його не почує. При читанні, особливо для молодших школярів, важливими є ілюстрації до твору, завдяки яким учні будуть здогадуватись значення невідомих слів та краще їх запам'ятовувати. У цьому випадку пам'ять буде емоційною та довільною. Використання візуальних засобів особливо ефективно для молодших школярів. Діти у ранньому віці не можуть повноцінно висловлювати свою думку (особливо іноземною мовою). Тому найкращий варіант письмової роботи для них – опис малюнків.

У письмовій роботі на уроці англійської мови по темі «Тварини» можна використати картку із реченнями, які школярі повинні доповнити, наприклад:

Перед вчителем постає багато запитань: скільки повинно бути засобів наочності задіяно на одному уроці? Чи є певні обмеження? Яких правил потрібно дотримуватись щоб навчання було ефективним?

І. Павлов показав, що вища нервова діяльність відбувається при наявності двох фізіологічних процесів – збудження та гальмування. Знаючи закономірності протікання нервових процесів вчитель може

ефективно використовувати засоби наочності.

При викладі нового матеріалу потрібно уникати як слабких, так і надто сильних збудників. Постійне використання однакових засобів призводить до гальмування, та надмірно яскраві демонстрації можуть викликати сильне збудження, яке також буде перешкоджати ефективному засвоєнню змісту уроку.

Надзвичайно важливою у навчанні є візуалізація, за допомогою якої можна показати ті властивості предметів, які не сприймаються чуттєво [1; 43]. Вирішальним для учнів є дивитись на об'єкт, який привертає увагу. Засоби наочності – візуальна організація письмового матеріалу. Постери, діаграми, відеозаписи – усі вони допомагають створити певну структуру

мовного матеріалу, їх зв'язки між собою та з рідною мовою учня. Перед навчанням за допомогою візуальних засобів стоять такі завдання: оживити в дитині світ повсякденності, що можливо лише у випадку, якщо пробуджувати в ній бажання розповідати і не давати цьому бажанню зникнути, розвивати творчі сили дитини і спонукати її до самостійної діяльності, піклуватись про розвиток в дитині зображувальних здібностей та вдосконалення мови; спонукати до усного та письмового співробітництва [4; 35].

Сьогодні існує безліч видів наочності, та вчитель повинен ретельно підбирати їх, відповідно до типу мовного матеріалу, вікових та фізіологічних особливостей учнів.

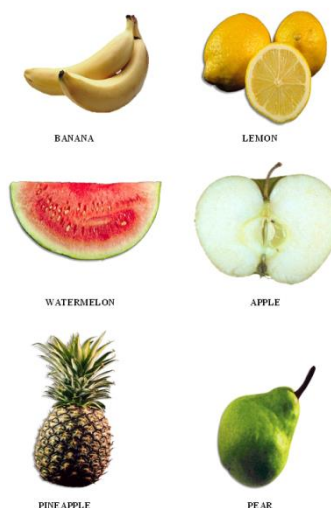
Після проведення експерименту у 5-8 класах, було встановлено, що найкращих результатів було досягнуто в тих випадках, коли слово вчителя на кожному етапі відображали за допомогою картинки та звуку. Коли ж учитель показував відео, а потім пояснював матеріал – результати були гірші [1; 34].

У психології існує термін «подвійний сигнал». Він полягає у тому, що нерідко слова та сигнали засобу наочності діють зовсім у інших напрямках. На початковому етапі навчання кольорове зображення чи відео мають значний вплив на учнів (деколи і негативний). Вчитель повинен ретельно підготувати фільм чи інтелект-карту і регулювати навчальний процес [1; 53]. Відео несе в собі універсальну кількість інформації, оскільки включає і звук, і картинку. Багато аспектів мови можна вивчити за допомогою навчальних фільмів. Вони є необхідними для молодших школярів, оскільки їх увага дуже швидко розсіюється, а змінні звуки та образи допомагають утримати її довше.

Ще одним відомим засобом наочності є картинки. Вони можуть бути взяті із газет чи журналів, фотокарток, плакатів. Картинки ефективні при вивченні нової лексики. С. Райд вважає, що наочність повинна бути єдиним засобом навчання. Він запевняє своїх критиків, що у такому випадку навчання не буде одноманітним, адже сама наочність включає в себе безліч підходів та методів.» Хороші картини є кодом до універсальної мови, яку започаткують у найближчі 20 років» [5; 35]. При навчанні дітей говорінню потрібно використовувати ілюстрації чи схеми, які допоможуть учням бути послідовними у своїх висловлюваннях. На уроці англійської мови при вивченні нових слів можна використовувати наочні засоби, які називають «picturearies», наприклад:

«Їжа»

Надзвичайно ефективним у вивченні лексики є сучасні відеоматеріали, наприклад фільм «Extra English», який був створений із метою допомогти учням та студентам у вивченні англійської мови як іноземної. Фільм є найновішою розробкою телеканалу Великобританії "Channel 4". Навчальний матеріал представлений у виді комедійного серіалу, де застосовуються найбільш ефективні методи для запам'ятовування слів та фраз, які часто використовуються у повсякденному житті. Фільм є унікальним, оскільки у кожній серії актори використовують лексику відповідно до тем: «Мода», «Дружба», «Подорожування», «Відносини з батьками» та ін. В додаток до фільму був розроблений робочий зошит для практикування учнями письма та читання та для перевірки засвоєних знань.

1 So far in extr@ ...

How much can you remember?

- Who doesn't work at Channel 9?
- Who has a twin sister?
- Who has a dog?
- Who doesn't speak English as a first language?
- Who worked as a TV weatherman?

Hector packs his bags ...

A Try to predict what Bridget and Annie are saying.

1 What I really need is
a) a cup of coffee.
b) a holiday.
c) a new job.

2 One thousand pounds?
a) That's much too expensive!
b) That's a good price!
c) Let's buy it!

Використання наочності ефективно не лише у вивченні лексичного матеріалу. Найбільшою проблемою учнів, які вивчають іноземну мову є часи дієслів, особливо такі, яких немає у рідній мові. Наприклад теперішній тривалий час:

Практична спрямованість у навчанні іноземної мови призвела до перегляду традиційної методики викладання. Сьогодні усі вчителі переконалися, що навчити учнів спонтанно висловлюватися на основі традиційних вправ майже неможливо. Для формування такого вміння необхідно, щоб паралельно із використанням нових слів учні бачили їх графічне чи художнє зображення. Лише такий спосіб є найефективніший для перетворення пасивного словника на активний. У таких процесах засоби унаочнення відіграють визначальну роль і виконують такі функції: сприяють розумовому розвитку суб'єктів учіння, допомагають виявити зв'язки між науковими знаннями й життєдіяльністю, теорією і практикою, полегшують навчально-пізнавальну діяльність учнів і сприяють формуванню у них інтересу до професійних знань, допомагають сприймати предмет, що вивчається, у його розмаїтті, сприяють формуванню мотивації пізнання навколишньої дійсності тощо. При цьому важливо дотримуватися таких дидактичних вимог: не перевантажувати процес навчання наочністю — це знижує самостійність і активність учнів в осмисленні навчального матеріалу; потрібна чітка мета використання наочних засобів у структурі уроку (коли ввести, з якою метою, який висновок буде зроблено); вивішування заздалегідь усіх наочних засобів дезорганізує сприймання учнів, розсіює їхню увагу. Учні повинні у потрібний момент зосередитися лише на необхідному об'єкті, решта мають бути закриті; наочний об'єкт не повинен містити нічого зайвого, щоб не викликати в учнів побічних асоціацій, використовуючи наочність, необхідно зважати на вік школярів.

Отже, навчання практичного володіння іноземною мовою неможливе без широкого використання наочних засобів. На всіх етапах вони мають особливе значення у допомозі вчителю при роботі з мовним матеріалом, у розвитку в учнів вмінь та навичок. Використання наочних засобів у навчальному процесі сприяє індивідуалізації навчання, збільшує час для мовної практики кожного учня. Адже за своєю природою кожна дитина прагне до активної

самостійної дії в будь-якій сфері діяльності. Це природне прагнення в процесі пізнання навколишньої дійсності виявляти самостійність і активність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Евдокимов В. И. Наглядность и эффективность обучения [Текст] : учеб. пособие для студ. пед. ин-тов / В.И. Евдокимов. – Харьков : ХГПИ, 1988. – 86 с.
2. Сладкевич Б. Г. Технические средства обучения в педагогическом институте. – Л., 1973. – 130 с.
3. Константинов Н. А., Медынский Е. Н., Шабалева М. Ф. История педагогики . - М.: Просвещение, 1982. – 135с.
4. Шарпельман Г. Золотая родина. – М., 1919. – 89 с.
5. Reid S. E. Book bridges for ESL students: using young adult and children's literature to teach ESL. Lanham, MD: Scarecrow, 2002. – 104p.

Романчук В.

Науковий керівник – доц. Ревуцький М. П.

ІВАН ДРАЧ ЯК ПОЕТ, ПОЛІТИК, КУЛЬТУРНИЙ ТА ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

В історії розвитку української літератури були такі періоди, коли поет ставав центральною постаттю в суспільстві. Як правило, вони збігались із епохальними суспільно-політичними подіями життя. Саме таким періодом в українській літературі були 60-ті роки ХХ століття.

В шістдесяті роки ХХ століття в українську літературу ввійшла плеяда талановитих митців: Л.Костенко, М. Вінграновський, В.Голобородько, І.Драч, Д.Павличко, В.Симоненко, Б.Олійник, І.Калинець, Гр.Тюнник, Є.Гуцало та багато інших. Це час «хрущовської відлиги», що настала після розвінчання культу особи Сталіна, це час демократизації та лібералізації суспільно-політичної та культурної ситуації в Україні. Тому й змогло сформуватись цілком нове покоління людей, яке орієнтувалось на національні традиції, яке прагнуло ввійти в систему світового мистецтва, яке засвідчило пробудження індивідуальності, гідності людини, усвідомлення нею своїх прав, свобод, обов'язків. Шістдесятники своєю творчістю намагались пробити чиновницько-бюрократичну стіну тоталітарного суспільства, де людина була лише «гвинтиком» апарату, а не творцем своєї долі та історії своєї держави.

Важливим, на наш погляд, є те, що шістдесятники відчували себе людьми, які позбулися страху. Вони починали вільно думати і висловлювати свої думки. У поле їх зацікавлення входили питання історії і справедливих оцінок історичних явищ, проблеми становища української мови, усвідомлення гідності людської особистості – неповторної, унікальної, незалежної.

Естетичне обличчя шістдесятників визначало новаторство, сміливе експериментування із формою та змістом, розширення творчої палітри. Новаторські пошуки спиралися на принцип єдності національних та світових традицій. Важливим моментом щодо розуміння естетичної платформи шістдесятників є їх ставлення до вивчення української та світової літератури. Від покоління М.Зерова вони успадкували гасло «до джерел». Шістдесятники, звичайно, звертались до спадщини класиків – Г.Сковороди, Т.Шевченка, Лесі Українки, І.Франка, до імен і творів представників «розстріляного відродження» (термін Ю.Лавріненка) – В.Чумака, Є.Плужника, М.Драй-Хмари, О.Слісаренка, Г.Косинки тощо. З ними на початку їх становлення активно співпрацювала старша генерація письменників, яка підтримувала їхні естетичні принципи та ідеали [1; 11].

Варто звернути увагу і на ідейні параметри цього покоління. До них в першу чергу відносимо патріотизм і національну свідомість, адже творчість шістдесятників базується на безмежній любові до Батьківщини і рідного народу. Високо підносяться ними і культ свободи в усіх його проявах: свободи особистості, нації, духу. Важливими параметрами їх творчості є гуманізм і космізм, оскільки означений період другого національного відродження, а саме так називають шістдесятницький рух, поставив у центрі світу людину і проголосив її найбільшою цінністю та невід'ємною частиною Всесвіту. На основі цих засад вибудовується ще одна –